35 verg

Idel-Ural

36 (42) Tatar legionƅnƅꞑ atnalƅq gazetasƅ 5- Sentəbr 1943

Idel-Uralnƅꞑ mɵstəqillek bajraƣƅn kytəryce tɵrek-tatar legioncƅlarƅna jalqƅnlƅ səlam!

6 ncƅ sentəbr 1942 nce jƅl

Uzƣan jƅlnƅꞑ 6 ncƅ şentəbre — tatar xalqƅnƅꞑ kiləcəktəge tarixƅnda bik zur urƅn totacaq ber kɵn. Cɵnki ul kɵn tatar xalqƅnƅꞑ 390 jƅl elek urƅslar tarafƅnnan tɵşerelep, 390 jƅl bujƅnca urƅs cabatasƅ astƅnda taptalƅp jatqan milli bajraƣƅ jaꞑadan kytərelep, tatar legionƅna tapşƅrƅlƣan ber kɵn. 1942 nce jƅlnƅꞑ 6 ncƅ sentəbrendə Idel-Ural tɵrek-tatar xalqƅnƅꞑ kiləcəktəge jazmƅşƅn, mədəni Jevropa xalqƅnƅꞑ jazmƅş təqdire belən bergə bəjləgən ber kɵn.

1552 nce jƅlnƅꞑ 15 nce oktəbrendə Qazan xanlƅƣƅ urƅslar qulƅna tɵşye belən tɵrek-tatar xalqƅ Idel-Ural ɵlkələrendə meꞑ jƅldan artƅq xɵkem sɵrgən vatanƅn, milli ƣəskərləren həm şunƅꞑ belən bergə milli bajraƣƅn juƣaltqan ide. 1942 nce jƅlnƅꞑ 6 ncƅ sentəbrendə bɵjek german xalqƅnƅꞑ jardəme belən millət xise, millət tojƣƅsƅ belən janƣan tatar jəşlərenenꞑ kyꞑelle rəveştə tatar legionƅna çinalƅp, Idel-Ural istiqlal bajraƣƅn bɵjek Germaniə bajraƣƅ belən bergə, ber dərəçəgə menderep, tatar legionƅnƅꞑ ɵstenə kytərgən ber kɵn.

Urƅslar jɵz jƅllar bujƅnca tatar xalqƅn dini, milli, mədəni qƅsƅnqƅlƅqlarda totƅp, xalqƅbƅznƅ tɵbe-tamƅrƅ belən juq itərgə tƅrƅşqanlƅqlarƅ tarixi faktlar bulsa, soꞑƣƅ 25 jƅl ecendə xalqƅbƅznƅꞑ bol'şevik urƅslarƅ tarafƅnnan kyrgən xurlƅqlarƅn tarix bitlərennən ezlərgə kirəkmi. Bez moꞑa barƅbƅz da çanlƅ şahitlar bula alabƅz.

Bez bu kɵnne ilebezdən cittə, legion ecendə, legioncƅlarƅbƅznƅꞑ Idel-Ural bajraƣƅ astƅna tuplanƣanƅna ber jƅl tulu uꞑajƅ belən bəjrəm itsək, kiləcək jƅllarda bygen — 6 ncƅ sentəbr hər jƅlnƅ Idel-Ural xalqƅnƅꞑ milli bəjrəme bulƅp qalacaq. Cɵnki ul kɵn Idel-Ural tɵrek-tatar xalqƅnƅꞑ jɵz jƅllar bujƅnca urƅs imperializmƅ, urƅs fajdasƅ ɵcen qan tygep kilyenə cik qujƅp, yzebezneꞑ milli maqsadƅbƅz ɵcen, yz xalqƅbƅznƅꞑ kiləcəge ɵcen kɵrəşergə tatar jəşlərenenꞑ qullarƅna qoral alƣan ber kɵn. Ul kɵn mɵstəqil Idel-Ural dəvlətenenꞑ nigez taşƅ salƅnƣan həm Idel-Ural istiqlal bajraƣƅ kytərelgən kɵn.

Uzƣan ber jƅl ecendə milli bajraƣƅbƅz astƅna çƅjƅlƣan milli ƣəskərlərebez yzlərenə jɵkləngən milli burƅcnƅ ytədelərme? Ul sorauƣa kykrək kierep, bik kisken rəveştə ytədelər, ytilər həm ytəjəcəklər, dip çəvap birə alabƅz. Bu uzƣan jƅl tatar legionƅn ojƅştƅru jəşlərebezgə milli tərbiə biry jƅlƅ bulƣanƣa, bez ƣomumi doşmanƣa qarşƅ kɵrəştə zur ylcəydə aktif qatnaşa almasaq ta, bu kɵngə qədəre bulƣan kɵrəşlərebezdə Idel-Ural bajraƣƅna tap tɵşermədek. Kiləcəktə yzebezneꞑ milli bajraƣƅbƅznƅ bik nƅq həm bik juƣarƅ totuƅbƅzƣa ƅşanabƅz.

Şuşƅ qƅsqa kɵrəş vaqƅtƅnda bezneꞑ legioncƅlarƅbƅz yzlərenenꞑ suƣƅşqa sələxiətle itep kyrsəttelər. Alar suƣƅşnƅꞑ tege jəisə bu ɵlkələrendə qatnaşƅp bik zur batƅrlƅqlar kyrsəttelər. Germaniə baş komandalƅƣƅ tarafƅnnan zur byləklər belən byləkləngən jɵzlərcə legioncƅlarƅbƅz moꞑar çanlƅ şahit bulƅp toralar.

Bezneꞑ milli ojƅşma təzep, meꞑlərcə milli ƣəskərlərebezneꞑ tatar legionƅnƅꞑ milli bajraƣƅ astƅna tuplanularƅ, əlbəttə, bol'şeviklarnƅꞑ ecləren bik poşƅradƅr. Alar nicek kenə bulsa da bezneꞑ arabƅzƣa yzlərenenꞑ agentlarƅn kertep, bezneꞑ berlegebezne bozarƣa tƅrƅştƅlar. Jəşlərebezneꞑ cƅn millətce, milli tojƣƅ belən janƣan jalqƅnnarƅ ecendə bol'şeviklarƣa satƅlƣan ber nicə „tatar — urƅslar" jandƅrƅlƅp, tuzdƅrƅlƅp, tɵpləre-tamƅrlarƅ belən ƣəskərlərebez arasƅnnan alƅnƅp taşlandƅlar. Mondƅj „tatar — urƅslar" dan xalqƅbƅznƅꞑ ilebezdə kyrgən izelyləre, xurlƅqlarƅ xaqƅnda kyp jazƅp torasƅ juq. Monƅ bezneꞑ legioncƅlarƅbƅz yzləre də bik jaxşƅ belələr. Bol'şeviklar bezneꞑ legionƣa həm bezneꞑ milli ojƅşmabƅzƣa bigrək tə zur əhəmiət birgən bulƅrƣa tieşlər. Juqsa alar yzlərenenꞑ bajtaq mɵhim bulƣan agentlarƅn bezneꞑ arabƅzƣa çibərməslər ide. Alarnƅꞑ bezneꞑ arabƅzƣa çibərgən agentlarƅ arasƅnda bol'şevizm dɵnjasƅnda, bol'şevizm pƅcraqlƅƣƅ ecendə, kozunnƅj ədəbiatƅ, mətbuƣatƅ tirəsendə azmƅ-kypme tanƅlƣan şəxsələr bar ide. Alarnƅꞑ sannarƅ kyp bulmasa da, bernicəse bezneꞑ milli ojƅşmabƅzƣa da kerep, bol'şeviklar ƣƅna eşli ala torƣan provokatorlƅq belən şɵƣelləngənnər.

Əgərdə Məskəydə utƅrƣan urƅs bol'şeviklarƅ 1942 nce jƅlnƅꞑ 6 ncƅ sentəbrendə kytərelgən Idel-Ural bajraƣƅn, ber nicə tatar kommunistlarƅn bezneꞑ araƣa çibərep, bezneꞑ izge bajraƣƅbƅznƅ tɵşerergə, milli ƣəskərlərebezne taratƅrƣa ujlƅjlar ikən, alar bu jullarƅnda bezneꞑ taraftan bik qatƅ acƅlƣan ut belən qarşƅ alƅnacaqlar. 6 ncƅ sentəbrdə kytərelgən bajraƣƅbƅz bezneꞑ araƣa kergən ber nicə bol'şevik provokatorlarƅ tarafƅnnan tɵşerelə torƣan bajraq tygelder. 6 ncƅ sentəbrdə kytərelgən Idel-Ural bajraƣƅ 1918 nce jƅlda Ufada çƅjƅlƣan tɵrek-tatar xalƅqlarƅnƅꞑ Millət məçelese qararƅna tajanƅp kytərelgən bajraq ul. Ikence tɵrle itep əjtkəndə bezneꞑ urƅs cabatasƅ astƅnnan qotƅlƅp, babalarƅbƅznƅꞑ [illegible] yzebez jaꞑadan xuça bulƅrƣa tieşbez digən, xalqƅbƅznƅꞑ cƅn teləge belən məjdanƣa kilgən ber tarixi simvol ul. Şunƅꞑ ɵcen də bezneꞑ ƣəskərlərebez milli bajraƣƅbƅznƅ bik nƅq həm juƣarƅ totalar.

6 ncƅ sentəbrdə bɵjek german xalqƅnƅꞑ jardəme belən kytərelgən Idel-Ural bajraƣƅn, bɵjek german xalqƅnƅꞑ çitəkcelege astƅnda, jortƅbƅz bulƣan Idel-Uralƣa alƅp qajtƅp məꞑgeləşterəcəkbez.

Bol'şevik provokatorlarƅnƅꞑ legioncƅlar arasƅna kerep, Germaniə, ƣomumən Kycər dəvlətlərenə qarşƅ bol'şevik saƣƅzƅ cəjnəp jɵryləre belən genə Kycər dəvlətləre çinelməjəcək. Alarca, bol'şeviklar çiꞑəcək, imeş. Ə Germaniə çiꞑgən inde. Bu kɵn kebek acƅq xaqiqət. Monƅ isbat itərgə də kirəkmi, xaritaƣa ber kyz salu da çitə. German ƣəskərləre Norvegiədən başlap Ispaniə ciklərenə qədər bulƣan tufraqlarnƅ bɵten bajlƅqlarƅ belən yz qullarƅ astƅnda totalar. Şulaj uq Germaniənenꞑ yzennən 3—4 mərtəbələr zur bulƣan həm Sovetnƅꞑ tabiƣi, sənaƣət, şulaj uq aul xuçalƅƣƅna baj bulƣan ɵlkələre Germaniə qul astƅnda.

Bol'şeviklar ike ajdan birle soꞑƣƅ quətləren qujƅp, hɵçym itylərenə qaramastan, bik kyp qorbannar birep, frontnƅꞑ qajber urƅnnarƅnda ƣƅna 20—30 kilometr alƣa kitə aldƅlar. 3000 kilometrƣa suzƅlƣan frontta, ber jaqnƅꞑ 30—40 jəisə 100 kilometr alƣa kitye, xərbi jaqtan ber nindi də əhəmiəte juq.

1942 nce jƅlnƅꞑ 6 ncƅ sentəbrendə bez yzebezneꞑ milli istiqlal bajraƣƅbƅznƅ izge telək həm zur ƅşanƅc belən kytərgən bulsaq, bez bygen də şul ƅşanƅc belən alƣa barabƅz. Bygenge kɵngə qədər ireşkən uꞑƅşlƅqlarƅbƅz bezneꞑ kiləcək ɵcen ƅşanƅcƅbƅznƅ taƣƅn da arttƅra həm ruxlandƅra.

ŞƏFI ALMAS

Kɵncƅƣƅş legionnarƅ komandirƅ general fon HEJGENDORF əfənde

Tatar legionƅ komandirƅ major fon SEKKENDORF əfənde

Kɵncƅƣƅş legionnarƅ komandirƅ general fon Hejgendorf ƣa! Idel-Ural tatar legionƅ komandirƅ major fon Sekkendorf ƣa!

Bol'şevizmnƅ beterygə həm millət azatlƅƣƅ ɵcen kɵrəşycelər safƅna basarƣa teləvce tɵrek-tatar jəşlərennən 1942 nce jƅlnƅꞑ 6 ncƅ sentəbrendə Idel-Ural tatar legionƅ ojƅştƅrƅldƅ. Ƣasƅrlar bujƅnca izelep kilgən tɵrek-tatar xalqƅ, bɵjek german xalqƅ jardəme belən, yzeneꞑ milli azatlƅq bajraƣƅn kytərde.

General fon Hejgendorf əfənde həm legion komandirƅ major fon Sekkendorf əfənde, sezneꞑ, tɵrek-tatar xalqƅnƅꞑ xərbi kɵce nigeze bulƣan Idel-Ural tatar legionƅn ojƅştƅruda kyrsətkən jardəmegezne tɵrek-tatar xalqƅ ber vaqƅtta da onƅtmajacaq. German xərbi kɵclərenenꞑ baş komandalƅƣƅnƅꞑ legioncƅlarƣa jaxşƅ qaraşƅ həm sezneꞑ kɵndəlek armƅj-talmƅj tƅrƅşuƅƣƅz arqasƅnda legioncƅlar jaxşƅ tormƅş şartlarƅ belən tə'min iteldelər. Legion ecendə juƣarƅ sƅjfatlƅ xərbi ɵjrənylərdən soꞑ, legioncƅlarƣa kyꞑelle vaqƅt ytkəry həm jal ity mɵmkinlekləre tudƅrƅldƅ. Kyp kenə legioncƅlarƅbƅz bɵjek german ileneꞑ tɵrle pocmaqlarƅnda səjaxəttə jɵrep, german xalqƅnƅꞑ jaxşƅ tormƅşƅ belən tanƅştƅlar.

Legiondaƣƅ german xərbi ɵjrətyceləre — ofitserlar, soldatlar belən legioncƅlar arasƅnda berdəmlek həm duslƅq kɵnnən-kɵn arta həm nƅƣƅj bara. German ƣəskərləre belən ber safta bol'şevizm həm plutokratiəgə qarşƅ suƣƅşta tɵrek-tatar legioncƅlarƅ batƅrlarca kɵrəşələr. Millət batƅrlarƅ sezneꞑ taraftan xərbi qəharmanlƅq bilgeləre belən byləkləndelər.

Jəşəsen bɵjek german xalqƅ belən tɵrek-tatar xalqƅnƅꞑ duslƅƣƅ!

Jəşəsen millətlər azatlƅƣƅ ɵcen kɵrəşycelər çitəkcese bɵjek Adol'f Hitler!

„IDEL-URAL" gəzitəse idarəse

4° Zsn 55 627

Millət azatlьƣь ɵcen kɵrəşyce tɵrek-tatar legioncьlarьna

„Idel-Ural“ gəzitəse idarəse, bol’şevizmƣa qarşь həm millət azatlьƣь ɵcen kɵrəşyce Idel-Ural tatar legionь tɵzelygə ber jьl tulu bəjrəme uꞑajь belən, legion safьndaƣь tɵrek-tatar legioncьlarьn təbrik itə.

Idel-Ural tatarlarь legionь safьnda tərbiələngən, meꞑərləgən tɵrek-tatar legioncьlarь bol’şevizm həm plutokratiəgə qarşь bulƣan suƣьşnьꞑ tɵrle pocmaqlarьnda, german ƣəskərləre belən ber safta, batьrlarca kɵrəşələr. Kyp ƣasьrlar bujьnca azatlьq ɵcen kɵrəşep kilgən tɵrek-tatar xalqьnьꞑ suƣьşcan ullarь — legioncьlar, Jevropa xalьqlarьna millətebezneꞑ tarixi kɵrəş xise juƣalmauьn, xalqьbьznьꞑ kyp izelyenə qaramastan, aꞑarda milli azatlьq xise synməyen kyrsətələr.

Bol’şevizm qollьƣьnnan qotьlƣan tɵrek-tatar jəşləre yz kyzləre belən Jevropa xalqьnьꞑ juƣarь dərəçədəge, jaxşь tormьşьn kyrep, xalqьbьznьꞑ kyp jьllar bujьnca jьrtqьclarca izelep kilyeneꞑ ni səbəptən buluьn həm kiləcəktə tik mɵstəqil Idel-Ural dəvləte genə xalqьbьzƣa səjasi həm iqtisadi azatlьq birəcəgen acьq aꞑladьlar. Milli ojьşmabьz həm „Idel-Ural“ gəzitəse ismenə meꞑərləgən tɵrek-tatar jəşləreneꞑ milli xərəkətkə quşьlularьn həm yzləren milli ojьşmabьz ixtiarьna tapşьrularьn belderep jazƣan xatlar moꞑa zur şahit bulьp toralar.

Milli kɵrəşcelər safь kɵnnən-kɵn arta. Millətebezneꞑ qoral kɵce nigeze bulƣan Idel-Ural tatar legionьnьꞑ safь kɵnnən-kɵn ysə həm nьƣьj bara. Bezneꞑ milli azatlьƣьbьz ɵcen bulƣan kɵrəştə, bɵjek german xalqь jullaşcьlьƣь astьnda, bol’şevizm həm plutokratiəgə qarşь suƣьşqa berləşkən Jevropa xalьqlarьnьꞑ jardəme, bezneꞑ soꞑƣь çiꞑep cьƣubьzƣa zur ьşanьc tudьra.

Jəşəsen milli azatlьq bajraƣь astьnda qullarьna qoral kytərgən tɵrek-tatar legioncьlarь!

Jəşəsen bezneꞑ milli kɵrəşkə jardəm ityce, bɵjek german xalqьnьꞑ julbaşcьsь Adol’f Hitler!

„IDEL-URAL“ gəzitəse idarəse

Bezneꞑ idejəbez çiꞑəcək

„Dɵreslek iꞑ kɵcle qoral“

Bezneꞑ devizebez ənə şul. Bezneꞑ genə tygel, keşelek dɵnjasьnьꞑ iꞑ qurqьnьc doşmanь bol’şevizmƣa, Stalin rezimьna, Sovet sistemasьna qarşь kɵrəşyce barlьq xalьqlarnьꞑ devizь ənə şulaj. Azatlьƣьbьznь, bəjsezlegebezne buьp, ajaq astьna salьp taptaƣan həm məsxərə itkən, bezneꞑ xalqьbьznьꞑ ɵstendə xəşərət bulьp jəşəgən bol’şevizmƣa qarşь kɵrəştə bezneꞑ lozungьbьz ber genə: **„Bol’şevizmnь juq itkənce kɵrəşergə! Bezneꞑ julьbьz dɵres. Dɵreslek iꞑ kɵcle qoral. Dɵreslek çiꞑəcək“.**

Bez çiꞑəcəkbez. Cɵnki bez dɵreslek ɵcen, keşelek dɵnjasьna kilgən ylətkə qarşь kɵrəşəbez. Xəzerge corda keşelek dɵnjasьnьꞑ iꞑ izge, bɵjek burьcь da ber genə: bol’şevizmnь tar-mar ity. keşelek dɵnjasьn kommunizm hələkətennən qotqaru. Bezneꞑ millətebez də, bɵjek Germaniə xalqьnьꞑ çitəkcelege həm bulьşlьƣь belən ənə şul kommunizm qurqьnьcьna. jəhyd bol’şevizmьna qarşь kɵrəşkə kytərelde. Bezneꞑ tatar-başqьrt xalqь da ənə şul dɵreslek ɵcen. dɵnjada xaqlьq nigezenə tɵzelgən sistema ɵcen. yz bəjsezlege həm azatlьƣь ɵcen kɵrəş məjdanьna cьqtь. Bezneꞑ xalqьbьz da Jevropanь bol’şevizm hələkətennən. 20 nce jɵz varvarlarьnьꞑ çimeryennən qotqarucь bɵjek Germaniə xalqьnьꞑ bulьşlьƣь belən izge kɵrəş julьna bastь.

Bezneꞑ kɵrəşebez izge həm bɵjek. Cɵnki, 300 jьldan artьq urьs basьp alucьlarь, 25 jьl bujь jəhyd bol’şeviklarь tarafьnnan izelgən, barlьq xoquqlarьnnan məxrym itelgən tatar-başqьrt xalqь yz azatlьƣь. bəjsezlege ɵcen kɵrəşə. Cɵnki bez keşelek dɵnjasьna ylem, çimereklek, vəxşilek, tarixta bulmaƣan qatь terror alьp kilyce jəhyd bol’şevizmьna qarşь kɵrəşəbez. Cɵnki bez meꞑ jьllar bujь keşelek dɵnjasь tarafьnnan tudьrьlƣan mədəniətne, keşelek moralьn saqlau ɵcen kɵrəşəbez. Cɵnki bez ilebezne, andaƣь ata-analarьbьznь, balalarьbьznь, xatьnnarьbьznь, ƣuƣannarьbьznь həm səjgən qьzlarьbьznь qotqaru ɵcen kɵrəşəbez. Nihajət, bez Idel-Uralnьꞑ baj çire ɵcen, anь yz bajlьƣьbьz ity ɵcen kɵrəşəbez.

Şunьꞑ ɵcen də bez izge kɵrəşkə kytəreldek. Şunьꞑ ɵcen də bez bu bɵjek kɵrəştə, bol’şevizmƣa qarşь suqьşta aktif qatnaşucьlar bulьrqa telibez. Tatar-başqьrt xalqьnьꞑ bəjsezlege, azatlьƣь ɵcen bulƣan bɵjek teləgebezne tormьşqa aşьru ɵcen bez qulьbьzƣa qoral aldьq. Bezgə qoral birdelər. Monnan ber jьl elek bezneꞑ tatar-başqьrt xalьqlarьnьꞑ legionьn ojьştьrdьlar. Bezgə ьşandьlar həm izge kɵrəşkə mɵmkinlek birdelər. Şulaj itep, bez, Germaniə xalqьnьꞑ bulьşlьƣь, julbaşcьbьz Şəfi Almas əfəndeneꞑ çitəkcelege, zur tьrьşlьƣь belən ilebez ɵstendəge parazitqa qarşь, keşelek dɵnjasьn taptarqa xəzerlənyce bol’şevizm belən turьdan turь kɵrəşkə mɵmkinlek aldьq.

Bezneꞑ Idel-Ural tatar legionьnьꞑ tɵzelyenə ber jьl tulu kɵnnəre bezneꞑ ɵcen bɵjek bəjrəm bulьp tora. Bu bəjrəmne bez taƣь da ojьşqanlьq, doşmanƣa qarşь kɵrəşkə taƣь da turьlьqlь bulu bilgese astьnda ytkərəbez. Tatar xalqьnьꞑ ber genə keşese də yz azatlьƣь ɵcen kɵrəşergə barlьq şartlarnь tudьrƣan, qulьbьzƣa qoral birgən bɵjek Germaniə xalqьnьꞑ ƣajət zur xezmətenonьtmasqa tieş. Bezneꞑ ber genə keşebez də bezneꞑ milli azatlьq ɵcen, bol’şevizmƣa, Stalin sistemasьna qarşь kɵrəştə çitəkcelek ityce Şəfi Almas əfəndeneꞑ zur xezməten isennən cьƣarmasqa tieş.

Bez berebez də bol’şevizmnь juq ity belən genə bəjsezlegebezne, azatlьƣьbьznь ala alacaƣьbьznь onьtmasqa tieşbez. Azatlьq kɵrəş aşa ƣьna kilə. Bəjsezlekne kɵc belən, kileşə almaslьq doşmaꞑ — bol’şevizmnь çir jɵzennən seberep tygy, anь qəbergə kymy belən genə alьrƣa mɵmkin.

Tatar-başqьrt xalqьnьꞑ qojaşь cьƣar həm ilebezne jaqtьrtьr vaqьt jьraq tygel. Bol’şevizmnьꞑ çimereklərə ɵstenə yzebezneꞑ matur, xaqlьqqa azatlьq nigezendə tɵzelgən mɵstəqil ilebezne urnaştьru vaqьtь jaqьnlaşa. Bol’şevizmnьꞑ qьşqь həm çəjge hɵçymnərennən, alarnьꞑ vaqьtlь həm qьzqanьc uꞑьşlarьnnan qojьlьp tɵşkən, bezneꞑ çiꞑygə ɵmeten ɵzgən barlьq qurqaqlarƣa bezneꞑ arada urьn juq.

Germaniəneꞑ çiꞑelməslek armiəse belən bez Stalin rezimьn juq itərbez. Bezneꞑ legionьbьz. bezneꞑ batьr tatar-başqьrt suƣьşcьlarь bol’şevizmnь tar-mar itkənce kɵrəşəcəklər. Bez çiꞑygə ьşanabьz. Dɵreslek bezneꞑ jaqta. Dɵreslek çiꞑəcək.

Jəşəsen bezneꞑ tɵp idejəbez bəjsezlek həm azatlьq!

Ylem — jəhyd bol’şevizmьna!

A—l.

Mɵstəqillek ɵcen kɵrəşyce tɵrek-tatar xalьqlarьnьꞑ julbaşcьsь ŞƏFI ALMAS əfənde

Legion komandirь major fon Sekkendorf əfənde N. nce batalionnьꞑ xərbi xəzerlegen tikşerə

Unter ofitser Philipps fotosь

Legioncьlarƣa jaxşь tormьş şartlarь tudьrьlƣan

6 ncь sentəbr. Bu kɵn, tɵrek-tatar xalqьnьꞑ mɵstəqillek ɵcen kɵrəş bajraƣь astьnda bol’şevizmƣa qarşь kytərelgən jəşlərne tuplaucь, alarƣa xərbi belem, milli tərbiə biryce tatar legionь acьlƣan kɵn. Tatar legionьnьꞑ ojьşuьna əle ber genə jьl buluьna qaramastan, ul yzeneꞑ saflarьna meꞑləgən tatar jəşləren çinadь. Alarnь milli ruxta tərbiələp, bol’şevizmƣa qarşь kɵrəş qьrlarьna ozattь.

Ozaq jьllar bujь qara urьslar həm soꞑƣь 25 jьl ecendə jəhyd-bol’şevizm qollьqьnda jəşəgən. alar aƣuь belən aƣulanƣan tatar jəşləre. şuşь ber jьl ecendə bol’şevizmnьꞑ qəbaxətlegen acьq aꞑladьlar. Jьrtqьc bol’şevizm. yzeneꞑ jalƣan həm nigezsez səjasəte belən azcьlьq millətlərne betery. alarnь urьslaştьru julьn alьp bardь. Bezne bɵten milli xoquqlardan ajьrьp, məçbyri rəveştə urьslaştьru qanunnarь cьƣardь. Mondьj qanunnarƣa qarşь kytərelgən uqьmьşlьlarьbьz. millətcelektə ƣəjeplənep, qatь çəzalarƣa tartьldьlar həm jauьz NKVD agentlarь tarafьnnan atьldьlar. Germannar jaqьna cьqьp. bol’şevizmƣa qarşь suqьşu ɵcen kytərelgən legioncьlarьbьz bolarnьꞑ barьn da tulь rəveştə aꞑladьlar.

Legion safьna berləşep. mɵstəqil dəvlət ɵcen kɵrəşyce bezneꞑ batьr jegetlərebez german soldatlarь belən qulƣa-qul totьnqan xəldə suqьşalar. Şulaj uq barlьq eştə da german soldatlarь belən ber yk xoquq belən fajdalanalar. Bu turьda. front sьzьƣьnda jatucь legioncь. rota komandirь S. əfənde yzeneꞑ ber xatьnda tybəndəgecə jaza: **„Min 1934 nce jьldan birle rus armiəsendə ofitser bulьp xezmət itsəm də, 1939 ncь jьldan başlap tieşle bulƣan jal vaqьtьmnan fajdalana almadьm. Urьs bol’şeviklarь, 1939 ncь jьlda uq. bez xəzer ajrьm ber suƣьş dəverendə jəşibez, xəzer jal itərgə vaqьt juq dip, jal itərgə mɵmkincelek birmədelər. Stalinnьꞑ konstitutsiəsendə zur xəreflər belən „Sovet grazdannarь jal itərgə xoquqlь“ dip jazьlƣan bulsa da, bu zakonnar kəƣəzdə genə jazьlьp qaldьlar. Min bɵjek Germaniəgə kilgəc, 4 jьldan birle qatь suƣьş baruƣa qaramastan, çəjneꞑ matur ajlarьnda jal alьp, Jevropanьꞑ mərkəz şəhərenə barьp jal ity bəxetenə ireştem. Bezgə bu bəxetne fəqət german xalqь ƣьna birde.“** Legioncь tuƣannarnьꞑ mondьj istəleklərеn jɵzərləp kitererɡə mɵmkin.

Bu isə Germaniə xɵkymətenen tatar xalqьna jaqьnnan torьp jardəm ityen həm alar ɵcen atalarca qajƣьrtucanlьƣьn kyrsətə. Legionda jəşlər ɵcen zur klub bar. Bu klubta kɵn sajьn diərlek kino-teatrlar qujьla. Şulaj uq kyptən tygel genə, legion komandirь major fon Sekkendorf əfənde tьrьşlьƣь belən „Soldatenheim“ acьldь. Monda hər kɵnne jɵzləgən tatar jegetləre yzləreneꞑ buş vaqьtlarьn kyꞑelle itep ytkərələr.

Qьsqa qьna əjtkəndə, legioncьlarƣa şat. kyꞑelle jəşəy ɵcen bɵten şartlar tudьrьlƣan. Jəhyd-bol’şevizm cabatasь astьnda taptalьp kilgən jəşlərebez. cьnnan da. bol’şevizmnьꞑ jalƣan nigezgə qorьlьp. cerek tamьr ɵstendə genə jəşəgənnegenə acьq tɵşendelər.

Şulaj da. arabьzda bol’şevizm aƣuьnnan ajnьp çitməgən həm alarnьꞑ qubьzьna biep jeryce qəbaxət qara ecle çьlannar bezneꞑ araƣa kerep, milli kɵrəş julьna ajaq calьrƣa həm xianət itərgə jɵrycelər də buldь. Bu qara çьlannarnьꞑ legion safьna kerep ojalarƣa mataşularь yz vaqьtьnda sizelep, alar tieşle çəvapnь aldьlar. Legionnьꞑ tɵzelyenə ber jьl tulu uꞑajь belən, mondьj satlьq çannarƣa həm ike jɵzle, jauьz ecke doşmannarƣa qarata legioncьlarьbьz taƣьn da sizgerrək bulьrƣa həm alarƣa vaqьtьnda tieşle çəvap birə belergə tieşlər.

Leg. Əlm.

Jal jortьna kilgәn tatar legioncьlarьnьņ ber tөrkeme

Milli kөrәşcelәr sanь arta

Jauьz urьs imperializmьnьņ tatar millәtcelәren qatь kyzәty astьnda totuь arqasьnda hәm revolytsiәdәn soņ bol'şeviklar jьrtqьclьƣьnnan qacqan meņlәgәn tatar xalqь çir şarьnьņ tөrle pocmaqlarьnda mөhaçirlektә (emigratsiәdә) jәşәrgә mәçbyr buldьlar. Tatarnьņ aldьnƣь vәkillәre ber minutqa da milli maqsadlarьbьznь onьtmadьlar, mөhaçirlektә tatar xalqь azatlьƣь, mөstәqil Idel-Ural dәvlәte өcen kөrәşep kildelәr. Tuƣan ilennәn, millәtennәn ajrьlqan tatar jәşlәrenә cit ildә dә milli mәktәplәr acьlьp, milli gәzitә-zurnallar cьƣarьlьp, alarƣa jьllar bujьnca milli tәrbiә birelep kilde. Qajda ƣьna tatar mөhaçirlәre bulmasьn: Qtajda, Japoniәdә, Monƣoliәdә, Manzo-Go da, Iranda, Tөrkiәdә, Balkan illәrendә, Germaniәdә, Finlәndiәdә, hәr çirdә dә tatar xalqь milli ojьşmalarƣa çiьla, milli kөrәşkә kөc tuplьj kilde.

Xәzerge kөndә Berlindәge Tatar ojьşmasь Jevropada jәşәyce tөrek tatar xalqьnьņ yzәk ojьşmasь bulьp, millәt azatlьƣь өcen kөrәşkә xalqьbьznьņ tarqalqan kөcen çinьj. Tөrle illәrdәge tatar ojьşmalarь belәn elemtә tota, alarƣa bik kyp mәs'әlәlәrdә yzenen jardәmen kyrsәtә.

German ƣәskәrlәre tarafьnnan bol'şevizm qollьƣьnnan azat itelgәn өlkәlәrdәn Germaniәgә eşkә kilgәn eşcelәr arasьnda bik kyp sanda tatarlar bar. Tatar ojьşmasь tatar eşcelәren mәmkin bulqan urьnnarda urьslar arasьnnan ajrьp, alar çiņel tormьş şartlarь hәm jaxşь toraqlar belәn tә'min itelә kilde. Tatar jәşlәre, xatьn-qьzlarь arasьnda milli tәrbiә alьp barьla.

Әsirlәr lagerьndaƣь tөrek-tatarlar, milli ojьşmanьņ soraub bujьnca, yz hөnәrlәre bujьnca Germaniәnen tөrle zavod-fabriklarьna hәm aubl xuçalьƣь eşlәrenә çibәreldelәr. Alar german xalьqlarь kebek ber xoquqta bulьp, hәr qajsь diәrlek yz hөnәre bujьnca eş başqara. Aralarьnda inzenerlar, agronomnar, rәssamlar hәm başqa tөrle belgeclәr bar.

Bol'şevizm qollьƣьnnan qotьlqan meņlәgәn tөrek-tatar jәşlәre qullarьna qoral alьp, millәt azatlьƣь өcen kөrәşydә kyņellelәr bulьp legion safьna bastьlar. Xәzerge kөndә tuƣan illәrennәn jьraq çirdә torucь tatar legioncьlarь өcen german ƣәskәrlәre juƣarь komandalьƣь tarafьnnan, matur tabiƣәtle dingez bujьnda, jal jortь acьldь. Jөzlәgәn tatar legioncьlarь yzlәrenen jal vaqьtьn kyņelle, jaxşь tәrbiәdә, jal jortьnda ytkәrdelәr. Jevropanьņ tөrle өlkәlәrendә sәjaxәttә bulьp, yz kyzlәre belәn Jevropa xalьqlarьnьņ jaxşь, juƣarь dәrәçәdәge tormьşьn kyrdelәr. Jevropa xalqьnьņ mәdәniәte belәn jaqьn tanьşu, german xalqь belәn elemtәne kөcәjty telәge belәn tatar legioncьlarь өcen german telen өjrәny mәktәplәre acьldь.

German xalqьn tatar xalqьnьņ tarixь, mәdәniәte, tormьşь belәn tanьştьru өcen daimi rәveştә german telendә çiьntьqlar (korrespondentsiә) cьƣarьlьp kilә. Şulaj itep xәzerge kөngә qәdәr Jevropadan zur divar belәn bylengәn tөrek-tatar xalqь Jevropa xalqьnьņ juƣarь mәdәniәte, tormьşь belәn tanьşa hәm Jevropa xalqьn da yzenen tarixь, mәdәniәte belәn tanьştьra.

K.

Bezneņ ilebez

Bezneņ ilebez Idel-Ural dөnjanьņ iņ baj illәrennәn berseder. Anьņ tufraƣь bik yzle bulƣanƣa, Idel bujьnьņ bodajь, borajь, arьşь, solьsь, borcaƣь bik tuqlьqlь bula. Anьņ qojaşь bik rәximle bulƣanƣa çilәge, qarlьƣanь, qura çilәge, almasь bik xuş isle, anьņ qavьnь, qarbuzь bik tatlь bula. Ilebezne Idel, Culpan idele, Aq Idel aqlannarьnda bik zur sular suƣaralar vә bu idellәr ilebeznen hәrber pocmaƣьnьņ uņajlь su jullarь belәn ber-berenә baƣlap, anьņ xuçalьƣьn, mәdәniәten ber tөrdә alьp baruƣa zur jardәm itә. Sularьbьzdaƣь aq balьq, şykә balьƣь vә alarnьņ uьldьqlarь bөten dөnjaƣa danlьqlьdьr. Jьlƣalarnьņ bujlarьndaƣь bolьnnarda, iksez-ciksez suzьlƣan urmannardaƣь jalannarnьņ ylәne, pecәne bik mul bulƣanƣa, ilemezdә bөten jort xәjvannarьnьņ iņ jaxşьlarь çiteşәder. Ilemeznen qatьƣь, qьmьzь bөten tirә-jyn illәrdә daru bularaq tanьlƣandьr. Urmannarьbьzdaƣь bik kyp tөrle çәnleklәr, kөjeklәr yzlәrenen isәpsez-xisapsьz bahalь tirelәre belәn bөten dөnja bazarьn tutьrьp toralar.

Ilebeznen tauь Uralnь belmәgәn keşe dөnjada juqtьr. Anьņ ece bik baj timer, kymer, kerosin berlәn tulь bulƣan kebek, ul qara altьn, aq altьn, kөmeş, qurƣaşьn vә tөrle asьl taşlarnь meņәr jьl bujьnca bik jumartca bezgә birep kilәlәr.

Bu baj ilgә beznen xalqьbьz tөrek-tatarlarь meņ jьldan birle inde xuça bulьp kilәlәr. Babalarьbьz bu ildә Bolƣar, Xazar, Altьn Urda, Qazan, Asterxan, Ufa kebek zur qalalar saldьlar. Babalarьbьz bu ilne şәreq belәn ƣәrәpnen satu-alubn berlәşteryce, ƣәrәp belәn şәreqnen mәdәniәten alьştьrucь ber mәmlәkәt itep quja beldelәr.

Beznen xalqьbьz bik tьrьş igence, bik uņƣan sәydәgәr, kirәge bulƣanda armьj-talmьj torƣan batьr suƣьşcь.

Ul kitap-ƣilemne belyce, keşe xaqьna xөrmәt ityce, turьlьqqa jan atucь ber xalьqtьr. Ul baş-baştaqlьqtan jьraq, vatucьƣa doşman, tьnьclьq telәyce, qorucь, tөzyce, dәvlәtce ber millәt. Anьņ tarixь bik baj bulƣan kebek, anьņ kilәcәge dә bik өmetleder. Anьņ aldьndaƣь imqannarь da bik zurdьr.

Beznen ilebez jәmle, subьz tәmle, xalqьbьz çanlь.

Ƣ.

Tatarca kөrәş

Sovetlar ilendә ƣa'ilә xәle

Xatьn-qьzlarnь jort qollьƣьnnan qotqarabьz, alarnь çәmqiәt eşenә kertәbez, dip bol'şeviklar jьllar bujьnca qa'ilә tormьşьn çimerә kildelәr. Ƣa'ilә nigezen çimery bol'şeviklarnьņ aldьnda ber sәjasi burьc bulьp tordь. Cөnki qa'ilә tormьşь, anьņ nigeze Sovetlar ilendә alьp barьlqan kollektif tәrbiәgә qarşь kөc bulьp kilde.

Igencelәr өcen keclәp ojьştьrьlƣan kolxozlar, eşcelәr өcen salьnƣan „kommuna jortlarь", jәşlәr өcen tөzelgәn tөrle „ƣomumi toraqlar", kollektif belәn kino-teatrƣa baru, kollektif belәn gәzit-kitap uqu, qьsqaca Sovet xalqьnьņ hәr ber adьmь, ber eş vaqьtьnda ƣьna tygel, jal vaqьtьnda da kollektif ecendә qajnalьrƣa tieş ide. Bol'şeviklar Sovet xalqьn „xalьqlar atasь" Stalin әjtkәn syzne genә, ul totqan sәjasi julnь ƣьna dөres dip tanьrƣa, firqә qulьnda tьnlaucan qurcaq bulьrƣa mәçbyr ittelәr. Hәr ber çiьlьşta, hәr ber mәçelestә aldan xәzerlәp qujьlƣan notьqlar, aldan jazьlƣan rezolytsiәlәr çәmqiәtkә xalьq telәge, anьņ bol'şeviklar alьp barƣan sәjasәtne tәbriklәye dip tanьta kildelәr. Xalьq, qara kөc tә'sire astьnda, xөkymәt tarafьnnan cьƣarьlƣan qanunnarnь ber tauьştan qul kytәrep, yzlәrenen „şatlьqlarьn" belderep, matur notьqlarnьņ „Jәşәsen sөjekle atabьz Stalin" dip betkәn soņƣь syzlәren hәr vaqьt zur alqьşlar belәn qarşь alьrƣa mәçbyr buldьlar.

Lәkin, ecennәn xalьq şulaj ujladьmь soņ? Stalin totqan jul, xalьq telәgәn jul buldьmь?

Juq, bulmadь. Xalьq yzenen ecke, tirәn ujlarьn jәşerergә, telәmәsә dә bol'şeviklarnьņ jьrtqьc sәjasәten tәbriklәrgә tieş buldь. Kollektif tәrbiә xalьqnь bujsьndьra, yzenә tarta almadь. Anьņ jalƣanlьƣьn, tik matur syzlәr buluьn ƣьna, zur buş vәqdәlәr ikәnlegen xalьq soņ aņladь. Bu vaqьtta qara kөc, xalьqnьņ bөten tormьş tarmaqlarьn yz qulьna alƣan ide inde.

Kollektiftan, ƣәmsez jalanƣaclьqtan xalьq, keşelek tormьşьnьņ bәxetle nigeze bulƣan qa'ilә ecendә qotьlьrƣa ujladь. Lәkin bol'şevizmnьņ ozьn jauьz qullarь qa'ilәne dә tьnьc qaldьrmadьlar. Ire xatьnьna, xatьnь irenә, balalar ata-analarьna qarşь qujьldьlar. Sovet propagandasь әle irennәrendә ana sөte kibep betmәgәn jәş balalarnьņ başьn sәjasi tәrbiә belәn qotьrtьp, alardan pioner Pavlik Morozof tөsendә keckenә qa'ilә şpionnarь jasap, qa'ilә ecendә ber-berenә ьşanьcsьzlьq tudьrdь. Ƣa'ilә nigeze çimerelә başladь. 4—5 mәrtәbә өjlәny, jәisә kiәygә cьƣu qadәttәge eşkә әjlәnde. Ajrьlucь qa'ilәlәr sanь ysye belәn, atasьnnan, anasьnnan ajrьlƣan meņәrlәgәn jәtim jәş balalar qa'ilә tәrbiәsennәn ajrьlьp, bozьq uram tәrbiәse qulьna kerdelәr. Çiņel qusьlu, çiņelcә ajrьlu arqasьnda abort jasatu kөnnәn-kөn arta kilde.

Ƣa'ilә ecke nigezenen çimerelye bol'şeviklar өcen ber jaqtan fajdalь bulsa da, lәkin qurqьnьc rәveştә xalьq sanь yseşenen әzәjye bol'şeviklarnь bu mәs'әlәdә totqan sәjasәten kisken kire borьrƣa mәçbyr itte. Bol'şeviklar aldьnda kilәcәk suƣьşqa kyp sanda „tup ite" ystery bik mөhim burьc bulьp bastь. Lәkin, qәtqi rәveştә abort jasarƣa rөxsәt birelmәy, ajrьlьşu өcen zur citenleklәr tudьrƣan qorь qәrarlar belәn genә çimerelgәn qa'ilә tөzeleşen tezәtergә mөmkin bulmadь. Elektәgecә aubr iqtisadi xәl qa'ilә tormьşь juƣarь kytәrelygә zur kirtә bulьp qala.

Suƣьş başlanƣannan soņ bol'şeviklarnьņ qa'ilә turьnda ujlarƣa vaqьtlarь da qalmьj. Irlәr frontqa kitәlәr, xatьn-qьzlar zavod-fabriklarda eşlilәr, vaq balalar ata-analarьnnan ajrьlьp Sebergә, Urta Aziәgә ozatьlalar. Aubr julda, tieşle tәrbiә bulmau, nacar aşau arqasьnda meņәrlәgәn balalar julda ylep qalalar. Nәtiçәdә, il ecendә elemtә mәs'әlәsenen nacar qujьluь sәbәple, ata-analar balalarьnьņ qajda ikәnleklәre turьnda jьllar bujьnca ber xәbәr dә ala almьjlar. Fronttaƣь qьzьl ƣәskәrilәr, komandirlar kyp soraular çibәrylәrenә qaramastan, qa'ilәlәre qajda buluьn belә almьjlar.

Sөjgәn qa'ilә xәle turьnda ozaq vaqьtlar ber xәbәr dә almau, anьņ jazmьşь өcen qurqu, ber nindi xәbәrsez qa'ilә әƣzalarьn ajьru Sovetlar xalqьnda bol'şeviklarƣa qarşь bulƣan fikerne kөnnәn-kөn kөcәjtәlәr. Tik terror kөce genә Sovet xalqьn zur aubrlьqta, zur sьqranu belәn suƣьş alьp barьrƣa mәçbyr itә.

Idarədən

Tatar milli ojьşmasь həm „Idel-Ural“ gəzitəse idarəse ismenə, başqa millət legionnarь safьnda bulucь tatar jəşlərennən, tatar legionьna kyceryləren sorap jazƣan xatlar bik kyp kilə.

Germaniə xərbi kөclərenenꞑ juƣarь komandalьƣьnьꞑ bojrьƣь bujьnca hərber millət yz millәte legionь safьnda bulьrƣa tieş. Bu bojrьqnь hic kemnenꞑ tormьşqa aşьrmasqa xaqь juq. Şuꞑa kyrə, legioncь tuƣannarьbьzƣa, yzegeznenꞑ xərbi bylektəge komandirlarьƣьzƣa bu bojrьqnьꞑ barlьƣьn belderep, tatar legionьna kycy məs'ələsendə yz tələklərenə ireşə alacaqlarьn belderəbez.

Legioncьlarьbьz ant qabul ity vaqьtьnda Unter ofitser Philipps fotosь

Bez aꞑladьq

Beznenꞑ tatar xalqьnьꞑ tarixь baj buluь, mədəniəte juƣarь buluь, tarixtaƣь barlьq suƣьşlarda yzennən ber nicə tapqьr zur bulƣan doşmannarьn çinə aluь bezne ruxlandьralar. Yz vatanьbьznьꞑ azatlьƣь, izge kiləcəge өcen aqtьq tamcь qannarьna qədər kөrəşyne bezdən ilebez tələp itə, xalqьbьz sorьj.

Min G. yzemnenꞑ bala vaqьtьmnь Qazan balalar jortьnda ytkərdem, Sovet xөkymәte corьnda ystem həm tərbiələndem. Xətta juƣarь belem alu dərəçəsenə ireştem. Bol'şeviklar armiəsendə juƣarь lejtenant — intendant isme aldьm.

Min suƣьşta jaralanƣac, „ylem“ kөtep, dөnja belən bəxilləşergə xəzerlənep jatqanda, minem janƣa yrmələp ike german soldatь kilde, alar minnən „sin komandirmь?“ dip soradьlar. Min alarƣa nərsə əjtergə də qurqa tөşep qaldьm. Cөnki soldat diər idem, min bit yzemnenꞑ formadan jata idem. Şunьꞑ өcen min alarƣa: „Əjje, komandir“ dip çəvap birdem. Alar minnən başqa nərsə sorap tormadьlar, aşьƣa-aşьƣa minem jaramnь bəjlədelər həm mine lazaretqa ozattьlar. Lazaretta mine german doktorlarь tuƣannarca qarşь aldьlar həm mine tiz vaqьt ecendə dəvaladьlar. Min Sovet jəhyd-bol'şeviklarьnьꞑ mətbuƣatь, komissarlarnьꞑ germannarnьꞑ əsirlərgə qaraşlarь həm mьsqьllaularь jalƣan ikənlegen yzemnenꞑ berence əsirgə elәkkən kөnemnən alьp aꞑladьm. Cөnki min jaralanƣan kileş germannardan ylem kөtep jatqan bulsam, alar mine tuƣannarca qarşь aldьlar həm tiz kөn ecendə minem jaramnь dəvaladьlar.

Dəvalanƣannan soꞑ mine urьs əsirlərenenꞑ eşce həm tөzycelər lagerьna çibərdelər. Min şuşь eşce həm tөzycelər lagerьnda eşlim. kyꞑelle jal itəm, radio aşa hər kөnne soꞑƣь jaꞑalьqlar tьꞑlьjm həm gəzitələr uqьjm. Bu lagerda beznenꞑ өcen barlьq şartlar tudьrьlƣan. Lagerda berence bularaq. min tatarlardan Baku meditsina institutь studentь B. əfənde belən ocraştьm. Berence ocraşu vaqьtьnda bez yzebeznenꞑ serlərebezne urtaqlaştьq. Şul uq vaqьtta B. əfənde miꞑa millətebeznenꞑ səjekle yz ana telendə „Idel-Ural“ ismendəge gəzitə cьƣuьn həm bөjek milli tatar julbaşcьbьz Şəfi Almas əfənde, dip miꞑa belderde. Bez bu tanьşunьꞑ ikence kөnendə, Berlində cьƣa torƣan, beznenꞑ ana telendə „Idel-Ural“ gəzitəsen aldьq. Gəzitəne alьp qarap cьqqannan soꞑ, beznenꞑ ecke tojƣьlar jalqьnь jaꞑa baştan qabьndь, kiləcək turьnda matur, izge tormьş belən xiallanƣan ujlar ruxlandьrdь.

Bez gəzitəne 12 tatar jegete tərkeme qarşьnda uqьdьq. Gəzitədə bulƣan materiallar bezne şul qədər qьzьqsьndьrdьlar, yzenə tarttьlar ki, xətta bez gəzitədə bulƣan materiallarnьꞑ өzemtələren qat-qat uqьp, ber-berebezgə soraular birep aꞑlaştьq. Annan soꞑ gəzitə materiallarьn ajrьm-ajrьm alьp uqu turьnda hər ber əfənde ytende. Bez xəzerge kөndə gəzitənenꞑ hər ber sanьn tyzemsezlek belən kөtəbez. Gəzitə arqьlь tatar milli legionь tөzelye turьnda həm anьꞑ burьclarь: urьs-jəhyd bol'şeviklarьn tөbe-tamьrь belən çir jөzennən juq ity, tatar mөstəqil dəvləte tөzy turьnda beldek. Bu tarixi xarisə beznenꞑ başta juƣarь tojƣьlar tudьrdь. Beznenꞑ aradan qaj berlərebez yzebeznenꞑ tatarnьꞑ tulь tarixьn tieşencə aꞑlamaƣan bulsalar həm urьs-jəhyd bol'şeviklarьnьꞑ izylәre turьnda tulьsьnca tөşenməsələr, xəzerge vaqьtta alar hər nərsə turьnda gəzitə materiallarь arqьlь aꞑladьlar həm tөşendelər. Beznenꞑ 12 tatar jegete gəzitə materiallarь belən tanьşqannan soꞑ, yzlərenenꞑ vatan өcen, tatar mөstəqillege, izge, matur tormьşь өcen jaꞑa torƣan kөrəş utьna qatnaşьrƣa tələklәren belderdelər.

Bez „Idel-Ural“ gəzitəse aşa german eşce həm igencelərenenꞑ tormьşlarь. şulaj uq xalqьbьznьꞑ kөrəş julь belən tanьşqannan soꞑ. yzebeznenꞑ barlьq kөcebezne milli azatlьq kөrəşenə baƣьşlьjbьz.

Bol'şevizm qollьƣьnnan qotьlƣan tөrek-tatar jəşləren milli kөrəşkə caqьrucь. alardan millət xərbi kөce bulƣan Idel-Ural tatarlarь legionь tөzydə zur jardəm itycе. julbaşcьbьz Şəfi Almas əfəndegə zur rəxmətlər belderəbez.

G. həm B.

General fon Hejgendorf əfənde tatar legioncьlarь paradьn qabul itə
Unter ofitser Philipps fotosь

ANT

Min ant itəm cьn kyꞑeldən,
Jaqlarmьn min səjgən xalqьmnь.
Aqtьq tamcь qanьm aqqanda da,
Bozmamьn min izge antьmnь.

Qol bulƣancь zalim·doşmanьma,
Kөrəş qьrlarьnda ylim min.
Alsьn kөrəş qalƣan ƣөmeremne,
Xalqьm өcen aꞑa birim min.

Jөzər jьllar bujь tuqtamastan
Irek daulap kөrəşep kiləbez,
Bezgə anьꞑ kөrəş aşa ƣьna
Kiləcəgen kyptən beləbez.

S. NIƢMƏTI

Tatar legionьna

(Jəşəyenə ber jьl tulu uꞑajь belən)

Qara tөnne jarьp tuƣan taꞑdaj,
Il kygendə balqьp torasьꞑ.
Xalqьm kөtkən cьn azatlьq daulap
Doşmannarƣa nəƣrə orasьꞑ.

Babajlarnьꞑ synməs batьr danьn
Kerŝez namus belən saqlьjsьꞑ.
Xalqьm tarixьna altьn xəref belən
Jazьlьrƣa, şiksez, xaqlьsьꞑ!

Bəxetle il, bəjsez dəvlət өcen
Batьrlarnь tupla kyberək!
Bajraƣьꞑnь kytər juƣarь həm
Jaunь sьt, iz kyktəj kykerəp!

Leg. Ylməs

Aclьq həm xəjercelek ilendə

Sovet ile ecennən, yzlərenenꞑ fronttaƣь irlərenə, ullarьna həm tuƣannarьna jazƣan kyp kenə xatlar beznenꞑ qulьbьzƣa tөşte. Bu xatlarnьꞑ kyp өleşe 1912 nce jьlnьꞑ çəjendə — ijyn-ijyl ajlarьnda jazьlƣannar. Qьzu Firƣanə həm salqьn Seberdən, Ural həm Qazannan, Idel bujь həm Qazaqstannan fronttaƣь tuƣannarьna xatlar jazalar. Şunsь ƣəçəp ki, bu xatlar qajdan ƣьna jazьlmasьn, alarnьꞑ hər qajsьsьnda da aclьqtan, salqьnlьqtan. ƣadəttən tьş auьr xezmәttən həm ƣəzaplardan ylmicə qotьlьp qalu turьnda ber yk ujlar həm fikerlər belən jazьlƣannar.

Menə Sverdlovskidən Mal'tsova yzenenꞑ irenə ni dip jaza:

„Bygen irtən Jyrik səƣətlər bujьna şikər sorap jьladь. Ə minem balaƣa birerlek·ber kisək şikəremdə juq. Minem yzemə ikməktən başqa ber gram da şikər birmədelər, anarƣa ike ajƣa 100 gram birgənnər ide. Ul inde anь aşap beterde. Ikmək 300 gram ƣьna alam, ləkin aꞑar da cirat torьrƣa kirək. Bərənge genə bulsa da satьp alьrƣa ujlьjm. juq isə yzemne də həm balamnь da bөtenləj eştən cьƣarьrmьn ...“

Өlkən lejtenant Boris Lapinnьꞑ xatьnь Firƣanədən şul uq Mal'tsvonьꞑ syzləren qabatlap jaza:

„Min ajaƣьma caq basьp toram. Aclьqtan yzemnenꞑ sөtem juq. Yzemnenꞑ kөcemne qьzƣanmьj eşləyemә qaramastan, yzemne tujdьrьrlьq ta mөmkinlegem juq. Minem atistatьm balaƣa sөt aludan artmьj. Nusiəne jəslegə urnaştьrьp, yzem auьr xezmәtkә kerergə ujlaƣan idem. Cөnki anda pajьk kybrək birələr, ləkin barьp cьqmadь. Nusiə auьrƣac anda da urnaşa almadьm. Min şul qədər acьƣam ki, xətta ajaqtan jьƣьlam inde. Şul qədər jəşəse kilə əle, ləkin tormьşnьꞑ minnən kitkənen xis itəm ...“

Menə taƣьn Astrxan janьndaƣь Volodarski rajonьnnan Grigori Klyckoƣa xatьnь jazƣan xat:

„Qimmətle irem! Bezgə tormьş bik auьr. Əgər bez biredən kitməsək, qьş kөnendə acqa yləcəkbez. Sөtnenꞑ litrь 50 sum tora. ləkin ul bəhəgə də tabuь bik qiьn. Min balamnь ni belən tərbiəlim soꞑ?“

Tөrle rajon həm tөrle өlkələrdən kilgən xatlarnьꞑ hər qajsьnьn da ectəlekləre ber yk turьda jazьlƣan. Hər qajda aclьq. irtəgə jəşəy өcen qajƣьru kyrenə. Bu vaqьttan başlap. xəzerge kөngə qədər ber jьl vaqьt uzdь. aclьq həm xəjercelek ilenenꞑ xəle taƣь da nacarlandь.

H. S.

Tatarstanda uꞑьş çinau

„Pravda“ gəzitəse: **„Tatarstanda aşlьq çiu monnan өc atna elek başlansa da. bөrtekle kul'turalarnьꞑ barь tik jartьsь ƣьna çiьlƣan həm cabьlƣan. Urьlƣan aşlьqlarnьꞑ da 2/3 өleşe genə suƣьlƣan“** dip jaza.

Plan bujьnca uꞑьş çiu betərgə tieş ide inde. Bu eşnenꞑ şulaj soꞑƣa qaluьnьꞑ səbəplərennən berse. kolxozcьlarnьꞑ auьl xuçalьƣь maşinalarьna əhəmiət birməylərе. Bol'şeviklarnьꞑ auьl xuçalьƣьn „maşinalaştьru“ səjasəte. malcьlьq sanь kimygə səbəp buldь. Kolxozcьlar xəzer az sanda qalƣan jort xəjvannarьnnan fajdalanьp, qul belən eşlərgə kyctelər. ə maşinalar qьrda tutьƣьp jatalar. Soꞑƣь vaqьtta „Pravda“ traktor həm suƣu maşinasьnьꞑ əhəmiəte turьnda zur məqalə jazьp cьƣarƣa məçbyr buldь. Şundьj məqalələr jazьp cьƣarƣa inde soꞑ ikənlegen „Pravda“ aꞑlarƣa tieş ide.

German soldatlarь xərbi өjrəny vaqьtьnda

Fronttaqь xəllər

Kөncьqьşta, bol'şeviklar, german frontьn өzərgə teləp, 29 ncь august kөnne Azof diņgeze belən Belьj şəhəre arasьndaqь frontnьņ bөten qьsьmnarьnda diərlek yzlərenen basьmnarьn taqьn da arttьrdьlar.

Kөrəşlərneņ yzək auьrlьqь Miusnьņ juqarь өleşendə, Xarkoftan kөnbatьştaraq bulqaņ suqьş qьrьnda, şulaj uq Sevskidən kөnbatьştaraq həm Vəzmadan kөn jaq — kөnbatьştaraq buldь. Sovetlarnьņ bik kyp ocqьc həm tanklar qullanuь, mondaqь kөrəşneņ nindi dəhşətle buluьn bik acьq isbat itə. Bol'şeviklarnьņ hava kөclәre german suqьş kөclәren həm frȯnt artьn kөnetөne bombalap tordьlar. Ləkin, alar, german suqьş kөclәrenə zur zian kiterə almadьlar. Məsələn, Mius frontьndaqь german grenadirlarьnьņ ber tөrkemenə 21 mərtəbə hava hөçyme jasalsa da, alar arasьnda ylyce həm jaralanucьlar bulmadь.

German ocqьclarь Sovet hava kөclərenə bik qatь qarşьlьq kyrsətep, alarnь kire borьlьrqa, jaki bombalarьn tieşsez urьnnarqa taşlarqa məçbyr ittelər. Bu vaqьtlardaqь hava suqьşlarьnda ike kөn ecendə Sovetlarnьņ 82 ocqьcь bərep tөşerelde. Şulaj uq ike kөn ecendə Sovetlarnьņ 467 tankьsьnьņ juq itelye, german grenadirlarь həm tanklarь doşman tanklь brigadalarьn çiņə aldьlar həm alarnьņ uqlanьp kergən, ber nicə alqь byleklәren tar-mar itə aldьlar digən xaqiqətne acьq isbat itə.

German qəskərlәre planlь rəveştə, çimerelgən Taganrok şəhəren qaldьrьp cьqtьlar.

★

Japoniədən xəbər itylərgə qaraqanda, Cuntsində bazasь bulqan, Amerika aviatsiəse 23 nce ijyldən bu kөngə qədər 80 ocqьc juqaltqan. Amerikalьlarnьņ Qtajda 150 ləp ocqьclarь bar. Dimək Amerika yzeneņ Cuntsindəge hava flotьnьņ jartьsьnnan artьqьn juqaltqan.

Japoniəneņ disant tөşerye

Şanxajdan, 26 ncь august kөnne irtən, Japoniə flotьnьņ Funkion provinsiəsendəge Santuao limanьna disant tөşerye turьnda xəbər itələr. Bu disantlar, çirgə taşlanqactan uq, doşmannьņ kyzəty urьnnarьn həm qorьlmalarьn quiqa aldьlar. Disantlar, qajьq həm ocqьclar jardəmendə, өc urьnqa tөşereldelər. Şulaj itep, amerikalьlarnьņ Santuao limanьn yzlәreneņ su astь kimәlәreneņ tajanьc noqtasь itep qullanu plannarь tamьrь belən juqqa cьqarьldь.

Santuao şəhəre Santu utrauьna urnaşqan. Ul elek keckenə auьl bulьp, citkə cəj cьqaru eşe belən şөqellәngən. Bu liman Japoniə өcen strategik jaqtan zur əhəmiət tota.

Şvetsiə yzeneņ bitaraflьqьn boza

25 nce augusta, Germaniəneņ diņgez kөclәre, Germaniə saqь astьndaqь Skagerraka sularьnda Şvetsiəneņ balьq aulau kiməsen kyrələr. Şunnan soņ Germaniə diņgez kөclәre buş tuptan (xlostuj) kisəty jasaqannan soņ, kimə kitərgə məçbyr buldь. Şul uq kөnne kic belən, şul suda uq, Şvetsiəneņ balьqcь kimələre jaņadan kyrenələr. Şul vaqьtta Germaniə suqьş kimələre tarafьnnan qujьlqan su cigendəge jaqtьrtu bilgelәre synderelgənlege belenə. Şvetsiə kimələre qacarqa telilər. Şuņar qaramastan, Germaniə diņgezcelәre tarafьnnan acьlqan tup atudan ike kimə batьrьla.

Bu xəl Germaniə tarafьnnan Şvetsiə kimələreneņ mondьj qьlanьşlarь, Şvetsiəneņ bitaraflьqьn bozuь həm Germaniəneņ doşmannarьna fajda ity өcen eşləngən ber eş dip qarala.

Germaniəneņ Şvetsiədəge ilcese, Şvetsiə cit il eşlәre ministrьna şuşь uņaj belən protest belderde. Şulaj uq Germaniəneņ ilcese, Germaniə xөkymәteneņ bu turьda qəjeple bulqan keşelərne çəvapqa tartьlularьn taləp ityen belderde. Germaniə suqьş kimələrenə, taqьn da şuşьndьj xəllər qabatlansa, iņ kisken caralar kyry turьnda bojrьq birelde.

Germaniə gəzitəse qatь rəveştə şuşьndьj xəlneņ — Şvetsiə xalqьnьņ yz mənfəqəte өcen jaramauьn — mondьj cьqьş bitaraf dəvlət өcen hic mөmkin bulmьj torqan ber xəl ikənen kyrsətə.

Bolqariə patşasь Baris III neņ ylye

Bolqariə ministr-prezidentь Filof radio aşa Baris patşa III neņ 28 nce augusta, kөndezge səqət 4 tə qatь auьrqannan soņ ylye turьnda rəsmi beldery jasadь.

Adol'f Hitler patşa xatьnьna həm ministr-prezident Filofqa qajqь urtaqlaşu telegrammalarь çibərde.

Baris patşa 1844 nce jьlnьņ 30 ncь qinvarьnda tua. 1908 nce jьlnьņ 4 nce oktəbrendə təxetkə utьra. Berenece imperialistik suqьştan soņ il bik auьr xəlgə qalqan bulsa da, Baris patşanьņ aqьllь, aldan kyrnekle səjasət alьp baruь arqasьnda Bolqariə tiz arada suqьşta alqan jaralarьn tөzətə. Bolqar xalqь aņa „Berdəmləşteryce patşa“ ismen birə. 1941 nce jьlnьņ 1 nce martьnda Baris patşa Bolqariəneņ 3 dəvlət paktьna quşьluь turьnda qul quja.

Bolqar ile konstitutsiəse bujьnca, təxetkə Simeon II isme belən, Baris patşa ulь Prines Simeon utьra. Prines Simeonqa əle baru 6 jəş kenə tulqan. Aņa 18 jəş çitkənecegə qədəre bolqar ile belən Millət məçelese tarafьnnan bilgeləngən 3 regent julbaşcьlьq itərgə tieşlər.

29 ncь augusta bolqar qəskərlәreneņ bөten byleklәre Simeon II gə ant ittelər.

Hindstanda aclьq

29 ncь augustta Şonan radiosь, Hindstanda rizьq məs'ələlәreneņ nacar xəidə buluь turьnda xəbər itte. Bingaliədə aclьq kөnnən kөn ysep bara. Mərkəzdən cittə bulqan bik kyp urьnnardaqь xalьqlar arasьnda, bik qatь borcьlu başlanqan. Monnan ber nicə kөnnər elek, Kalkuttada 3000 hindle tarafьnnan xөkymətkə qarşь protest jasalqan.

Şonan radiosь, Subhaz Şandra Bozeneņ 100.000 tonna dөge çibəryne taləp ityenə qaramastan, Britaniə xөkymәte tarafьnnan əle ber nindi də çəvap birelməyen belderə.

Siriədə qan qoju

Ber deplomatnьņ əjtyenə qaraqanda, Siriə həm Libanonda de-golcьlar, ingliz həm amerikalьlar tarafьnnan qan qoju xөkem sөrə. Xətta bitaraf deplomatlarьnьņ telefon aşa səjləşylәre də qatь tikşery astьna alьna. Damaskeda aşamlьq nərsəlәre çiteşməy uņajь belən jasalqan namajьş vaqьtьnda 60 qa jaqьn keşe yterelgən, 1500 gə jaqьn keşe qoralsьzlandьrьlqan. Şul uq deplomt, Siriədə jəhyd emigrantlarьnьņ sanь bik nьq artuьn xəbər itə.

Fransuz qəskərlərennən „ʮ“ bylege

„Zurnal Ofisiel“ gəzitəse, Fransiədə kynellelərdən „ʮ“ bylege tөzelə başlauьn belderə. Şulaj itep fransuzlar bol'şeviklarqa qarşь german — Sovet frontьnda da legion safьnda bulqan kynellelər kөce belən genə tygel, yzlәreneņ „ʮ“ byleklәre belən də kөrəşəcəklər.

Fransuzlar bylegen tөzy ber jaqtan Germaniə — Fransiə duslьqьn kyrsətsə, ikence jaqtan Jevropa өcen bol'şeviklarqa qarşь bulqan kөrəştə, bөten Jevropa xalqьnьņ qatnaşuьn kyrsətə.

Hava hөçymenə qarşь ojaştьrьlqan atu urnь

German tankьsь julda

Kөncьqьş eşcelәreneņ xezmət xaqlarьn kytəry

Kөncьqьştan Germaniəgə eşkə kilyce eşcelərneņ bol'şevizm həm plutokratiə belən kөrəştə xezmət frontьnda zur eşcənlek kyrsətylәren iskə alьp, eşce kөclәren moblizatsiələy bujьnca eşləyce məxsus vəkil Zankel, kөncьqьş eşcelәreneņ xəllәren jaxşьrtu turьnda bajtaq bojrьqlar birde.

Bu qərarlar nigzendə Germaniədə eşləy mөtdəte 2 jьl belən ciklənə. Moņardan tьş zur eşleklek həm ьşanьcьlьq kyrsətkən kөncьqьş eşcelәreneņ xezmət xaqlarь ysterelәcək həm alarqa jal (otpusk) birelәcək.

Bu jaņa bojrьqlar 1943 nce jьlnьņ 1 nce augustьnnan qəməlgə kerələr.

Xezməttə yzlәren aldьnqь itep kyrsətyce eşcelər ber jьl eşləgənnən soņ xezmət xaqьnьņ 20% kyləmendə, ike jьldan soņ 30%, өc jьldan soņ 50% kyləmendə bylək alacaqlar.

Kөncьqьş eşcelәrenə xezmət mөtdətlәreneņ ~~ikence~~ jьlьnda Germaniə ecendə ber atnalьq jal birelәcək. Өc jьl eşləgənnən soņ alarqa ike atnalьq jal birelə. Bu jalnь alar yzlәreneņ tuqan illәrendə ytkərə alacaqlar.

Syz jarьşь (krossvort) No. 7

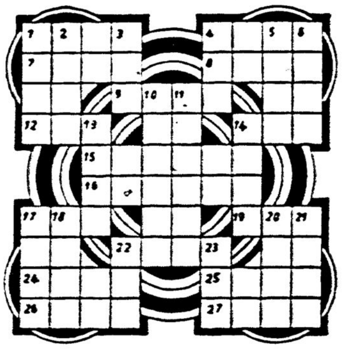

Gorizontal' bujьnca:

1. Hindstandaqь ber şəhər isme. 4. Havanьņ ber sьjfatь. 7. Çir ysemlege. 8. Doşman qalьna tөşkən qəskəri. 9. Jөrt xuçalьqь qoşь. 12. Bieklek. 14. German telendə — keşelər tөrkeme tora torqan çir. 15. Ural (Çajьq) jьlqasьnьņ ber tarmaqь. 16. German telendə — paj (өleş). 17. Keşe gəvdəseneņ ber өleşe — annan sulqa uqьp. 19. Keşe jөzendəge ber əqza. 22. Anь acьp өjgə kerələr. 24. Xarbi bylek isme. 25. Kece Aziədəge ber məmləkət. 26. Şaxmat figurasь „Ladia“nьņ ikce isme. 27. Kөn jaq Amerikadaqь ber məmləkət.

Vertikal' bujьnca:

1. San. 2. Germaniədəge jьlqa isme. 3. Balanьņ iņ jaratqan keşese. 4. Qajnar ecemlek — astan өskə taba uqьp. 5. Tatarca irlər isme — astan өskə taba uqьp. 6. Bөrtekle aşlьq tөre — astan өskə taba uqьp. 10. Tatar şaqirь. 11. Ike arada bəjləneş totu, xəbər biry. 13. Aşlьq cəcə torqan çir — astan өskə taba uqьp. 14. Igenneņ ber tөre — azaqь ikence xərefennən başqa. 17. Idarə. 18. Atlantik diņgezendəge utraular tөrkemeneņ isme. 20. Urta Aziədəge kyl isme. 21. Kecekenə jьlqa. 22. Kөncьqьştaqь ber məmləkət isme. 23. Kөn ozьnlьqьnьņ ber vaqьtь.

Tatarische Zeitung „Idel-Ural“.
Berlin W 8, Behrenstraße 65, III.
Druck: Deutscher Verlag, Berlin.
Çavaplь redaktor leg. Qiam Qəlief.

1942 sentəbr 1943

Legion kyrneşennən

General fon Hejgendorf əfənde batalion mullasь belən kyreşə

Legioncьlar ɵcen salьnqan „Soldatenheim“ neŋ ecke kyrneşe

German xərbi kɵclərenеŋ baş komandalьqь rɵxsəte bujьnca, bol'şevizmqa qarşь həm mɵstəqil Idel-Ural dəvləte tɵzy ɵcen kɵrəş safьna basqan tɵrek-tatar jəşlərennən Idel-Ural Tatar legionь ojьştьrьluqa ber jьl tuldь.

Milli istiqlal bajraqьn kytərgən tɵrek-tatar legioncьlarь, batьr german qəskərləre belən ber safta, bol'şevizm həm plutokratiəgə qarşь bulqan suqьşnьŋ tɵrle pocmaqlarьnda xalqьbьz azatlьqь ɵcen kɵrəşələr. Legion safьna basqan tɵrek-tatar jəşləre kyp ajlar bujьnca juqarь sьjfatta bulqan xərbi ɵjrənylər ytələr. Hər ber legioncь yzeneŋ suqьş məjdanьnda bulqan vazifasьn, qulьna birelgən qoralьn jaxşь belə. Legioncьlar ɵcen ojьştьrьlqan xərbi məktəplərdə jɵzləgən tatar jəşlərebez komandirlьqqa uqьjlar. Alardan juqarь təçribəle, aŋa tapşьrьlqan xərbi bylek belən dɵres rəveştə julbaşcьlьq itə alucь, sələtle komandirlar tərbiələnələr.

Legion komandalьqьnьŋ atalarca qajqьrtuь arqasьnda legionda, legioncьlar ɵcen, bɵten tormьş şartlarь tudьrьlqan. Xərbi ɵjrənylərdən soŋ, legioncьlar yzləreneŋ buş vaqьtlarьn kyŋelle rəveştə „Soldatenheim“ da, kyp sandaqь kontinalarda, sport məjdannarьnda, uqu bylmələrendə ytkərələr.

Gəzitəbezneŋ bu sanьndaqь fotomantaƶьbьznь legionnьŋ ber jьllьqьna baqьşlьjbьz.

Unter ofitser Philipps fotosь

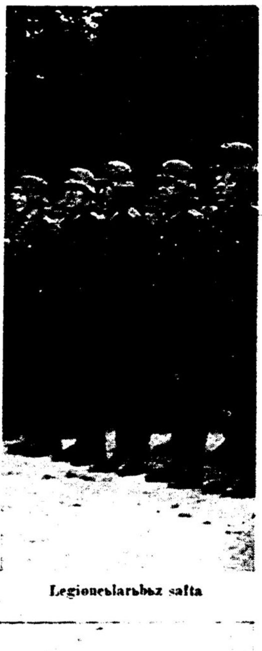

Legioncьlarьbьz safta

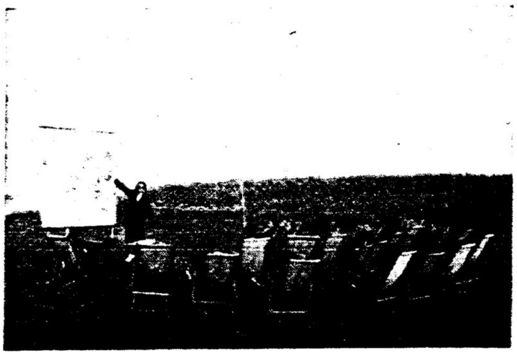

Jal ityce legioncьlar səjasi əngəmə tьŋlьjlar

Legionnьŋ milli orkistorь legion ofitserlarь ɵcen konsert birə

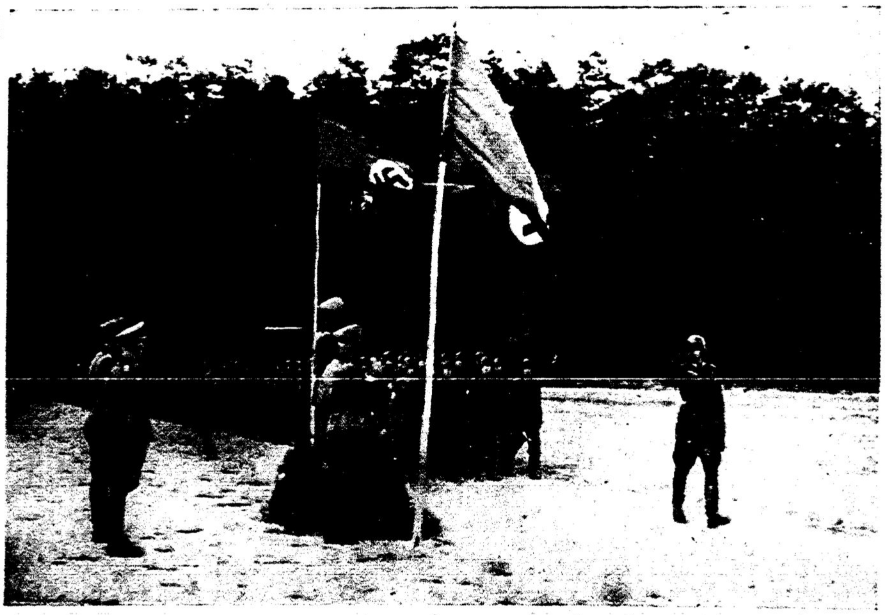

Legioncьlar tigez safta general fon Hejgendorf janьnnan ytələr